

**PEDAGOG SHAXSIDA KASBIY QONIQQANLIKNI SHAKLLANTIRUVCHI
MEXANIZMLAR: ILMIY-NAZARIY ASOSLAR VA AMALIY YONDASHUVLAR****Shermatov Ozodbek Rivojiddin o'g'li****Tel: +998 77 419 06 60****E-mail: shermatov8844@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15356502>**

Annotatsiya. Mazkur maqolada pedagogik faoliyat bilan shug'ullanuvchi shaxsning kasbiy qoniqqanligini shakllantiruvchi mexanizmlar tizimli va tahliliy asosda o'rganiladi. Psixologik, ijtimoiy va tashkiliy omillar o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqilib, ichki motivatsiya, kasbiy identifikatsiya, self-efficacy, emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik kabi individual xususiyatlarning, shuningdek mehnat muhiti, ijtimoiy e'tirof, institutsional qo'llab-quvvatlash kabi tashqi omillarning ta'siri ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Tadqiqotda ilg'or xorijiy va mahalliy amaliyotlar, zamonaviy psixologik tadqiqot usullari (so'rovnomalalar, korrelyatsion tahlillar, empirik kuzatuvlar) asosida chuqur tahlillar beriladi. Xulosa va tavsiyalarda esa, o'qituvchilarning kasbiy farovonligini oshirishga doir kompleks strategiyalar taklif etiladi.

1. Kasbiy qoniqqanlik: mohiyat va nazariy asoslar

Kasbiy qoniqqanlik – bu shaxsning o'z professional faoliyatiga nisbatan hosil qilgan ijobiy munosabati bo'lib, u nafaqat ish faoliyatining natijalaridan balki kasbning ijtimoiy ahamiyatini anglash, ichki o'sish imkoniyatlari va shaxsiy qadriyatlarining kasb bilan uyg'unlashuvidan ham tarkib topadi (Locke, 1976; Herzberg, 1959). Bu holat quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

Shaxsiy ehtiyojlarning qondirilishi;

Kasbiy rolga identifikatsiya;

Ichki motivatsiya va ishga bo'lgan ijobiy his-tuyg'ular;

O'zini namoyon etish imkoniyatlari.

Pedagogik faoliyat bu jihatdan murakkab, doimiy ijtimoiy muloqot, emotsional o'zaro ta'sir va yuqori darajadagi mas'uliyatni talab qiluvchi jarayon bo'lib, kasbiy qoniqqanlikni ta'minlashda o'ziga xos omillarga ega.

2. Psixologik mexanizmlar: ichki holat va individual xususiyatlar**2.1. Ichki motivatsiya va kasbga sadoqat**

Deci & Ryan (1985) tomonidan ilgari surilgan o'z-o'zini belgilash nazariyasiga ko'ra, ichki motivatsiyaga ega o'qituvchilar kasbiy faoliyatidan ko'proq qoniqish oladi. Bu holat o'qituvchining kasbga muhabbat, ma'naviy mas'uliyat, shaxsiy vazifa sifatida qarash kabi omillarda namoyon bo'ladi.

2.2. Kasbiy identifikatsiya va o'z-o'zini anglash

Pedagog o'zini ushbu kasb bilan identifikatsiya qilganida (masalan, "men o'qituvchiman" degan ijobiy ichki pozitsiya), u o'zini jamiyatda muhim shaxs sifatida his qiladi. Bu holat, ayniqsa, o'zining kasbiy salohiyatini to'liq anglagan va amalga oshirishga muvaffaq bo'lgan o'qituvchilarda ko'proq uchraydi.

2.3. Self-efficacy va o'z salohiyatiga ishonch

Bandura (1997) ta'kidlaganidek, shaxsning o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchi – uning kasbiy samaradorligini va mamnunlik darajasini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

2.4. Emotsional barqarorlik va stressga bardoshlilik

Zamonaviy pedagogik muhitda stress darajasi yuqori bo'lgani uchun, emotsional jihatdan barqaror, psixologik muvozanatga ega bo'lgan pedagoglar kasbiy qoniqqanlikni uzoq muddat saqlab qolishi mumkin.

3. Tashqi omillar: mehnat muhiti va ijtimoiy kontekst

3.1. Mehnat sharoitlari

Pedagoglarning ish haqi, dars yuklamasi, jismoniy ish sharoitlari (sinfxonalar, texnika, xavfsizlik) – kasbiy qoniqqanlik darajasining muhim tashqi determinantlaridir.

3.2. Ma'muriy qo'llab-quvvatlash

Rahbariyat tomonidan ko'rsatiladigan ijobiy munosabat, adolatli baholash tizimi, samarali muloqot va kasbiy yutuqlarni tan olish – o'qituvchida ishonch va motivatsiyani oshiradi.

3.3. Ijtimoiy maqom va kasbga nisbatan munosabat

O'qituvchilik kasbining jamiyatda egallagan mavqei – pedagogning o'z ishidan qoniqishiga bevosita ta'sir qiladi. Kasbning ijtimoiy qadriyati past bo'lgan jamiyatlarda pedagoglarda "kasbiy e'tiborsizlik sindromi" shakllanishi ehtimoli ortadi.

4. Empirik yondashuvlar va tadqiqot metodologiyasi

4.1. So'rovnomalar va diagnostika usullari

Minnesota Job Satisfaction Questionnaire – umumiy va xususiy kasbiy qoniqqanlikni o'lchash uchun.

Herzbergning ikki omilli modeli – motivatsion va gigiyenik omillar tahlili.

4.2. Statistik tahlil usullari

Ichki motivatsiya, self-efficacy va kasbiy qoniqqanlik o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun korrelyatsion tahlillar samarali hisoblanadi.

4.3. Pedagoglar tajribasiga asoslangan solishtirma tahlillar

Yangi boshlovchi va tajribali pedagoglar o'rtasidagi kasbiy qoniqqanlik farqlari – professional rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim omil bo'la oladi.

5. Kasbiy qoniqqanlikni oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar

5.1. Kasbiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash

Innovatsion dars uslublarini joriy etish;

Sertifikatlash va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish;

Ilmiy-amaliy konferensiyalarda ishtirokni rag'batlantirish.

5.2. Psixologik xizmatlar tizimini kuchaytirish

Stressni boshqarish va burnout sindromini oldini olishga qaratilgan treninglar;

Psixologik maslahat markazlarini maktablar darajasida yo'lga qo'yish.

5.3. Rag'batlantirish va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash

Adolatli mukofotlash va tan olinish tizimini yaratish;

Uy-joy, tibbiy xizmat, transport kabi ijtimoiy kafolatlar.

Xulosa

Pedagog shaxsida kasbiy qoniqqanlikni shakllantirish va saqlab qolish – bu murakkab, ko'p darajali va uzluksiz jarayondir. Uning psixologik, tashkiliy va ijtimoiy jihatlarini chuqur o'rganish va ular asosida amaliy strategiyalarni ishlab chiqish ta'lim sifatini oshirish va pedagog shaxsining salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishning asosiy kafolatidir. Mazkur tadqiqotlar asosida ta'lim tizimida yangi yondashuvlar, samarali boshqaruv uslublari va motivatsion mexanizmlarni ishlab chiqish zarurdir.